

Коваль М. М.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права та процесу
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Височин В. О.,
студент
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ PARTICIPATION OF TRANSLATOR IN CRIMINAL PROCEEDING OF UKRAINE

У статті досліджено участь перекладача як гарантію забезпечення засади мови кримінального провадження, проаналізовано наукові підходи до визначення поняття перекладача та вимоги, які ставляться до нього як до учасника кримінального провадження, а також рівень міжнародно-правового регулювання та зарубіжний досвід участі перекладача в кримінальному провадженні.

Ключові слова: перекладач, сурдоперекладач, кримінальне провадження, мовний експерт.

В статье исследовано участие переводчика в качестве гарантии обеспечения основы языка уголовного производства, проанализированы научные подходы к определению понятия переводчика и требования, предъявляемые к нему как к участнику уголовного производства, а также уровень международно-правового регулирования и зарубежный опыт участия переводчика в уголовном производстве.

Ключевые слова: переводчик, сурдопереводчик, уголовное производство, языковой эксперт.

This article explores the role of an interpreter as a guarantee of providing the basis for the language of criminal proceedings, it is analyzed the scientific approaches to the definition of an interpreter and requirements related to him as a participant in criminal proceedings, and the level of international legal regulation and foreign experience of the interpreter's participation in criminal proceedings.

Key words: translator, interpreter, criminal proceeding, language expert.

Сьогодні державною політикою України є вступ до Європейського Союзу. У сучасному державному просторі під впливом європейської інтеграції змінюються політичні, економічні, юридичні процеси в Україні, змінюється і наше законодавство, що є виявом глобальних змін і значним кроком до стандартів ЄС, тому в умовах сучасного конституційного стану в Україні актуальним є питання реформування кримінально-процесуальної галузі. Одним із питань цього процесу є питання участі перекладача в кримінальному провадженні.

Правовий статус перекладача досліджували такі науковці, як: С.П. Щерба, О.П. Головинська, Т.М. Кузик, М.І. Леоненко, С.Я. Фурса, М.Ю. Рагінський, І.Р. Ничка та ін.

Мета статті – дослідити участь перекладача у кримінальному провадженні.

Розглядаючи кримінальне провадження, учасник якого не володіє чи недостатньо володіє державною мовою, суд повинен враховувати правові позиції ЄСПЛ. Право на безоплатну допомогу перекладача застосовується не лише до усних виступів на судовому розгляді, а й до документальних матеріалів і досудового провадження. Зокрема, кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, хто не розуміє мову, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, має право на отримання безоплатної допомоги перекладача, що здійснює пись-

мовий і усний переклад усіх тих документів чи заяв у провадженні проти нього, розуміти які йому необхідно або які потрібно оголосити на суді мовою, що там використовується, щоб здійснити своє право на справедливий судовий розгляд.

Згідно зі ст. 68 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача) [3].

Постає питання, яке розглядає більшість науковців: хто може бути перекладачем у кримінальному процесі? Адже в КПК України чіткого визначення цього поняття немає.

Якщо звернутися до тлумачного словника юридичних термінів, то побачимо, що перекладач, це «у досудовому і судовому процесі – особа, яка володіє мовами, необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу» [9, с. 195].

Деякі українські вчені констатують, що «перекладач – це суб'єкт кримінального провадження, котрий володіє мовою, якою провадиться судочинство, і мовою, якою володіє підозрюваний, обвинувачений, підсудний, і призначений особою, яка провадить дізнання, слідчим, прокурором, суддею (судом) для перекладу слідчих і судових дій, документів» [11, с. 128].

На думку Р.Д. Рахункова, перекладачем може бути особа, яка досягла повноліття, володіє знаннями з відповідних мов, не зацікавлена в результатах справи та не має судимості [6].

Із твердженням про те, що перекладачем може бути особа, яка досягла повноліття, виступає С.П. Щерба. Однак в окремих випадках науковець допускає участь перекладача, не молодшого за 16 років, оскільки саме з цього віку настає кримінальна відповідальність за свідомо неправильний переклад і за розголошення досудового розслідування [8].

Т.М. Кузик не погоджується з позицією щодо допустимості участі в якості перекладача особи з 16 років. На його думку, перекладачем у суді повинна бути особа, яка має відповідну освіту, кваліфікацію та склала іспит у Міністерстві юстиції України, тобто отримала сертифікат, який надає їй право на судовий переклад. І тільки якщо йдеться про використання перекладацьких послуг особи, яка володіє рідкісною мовою, за умови відсутності сертифікованого перекладача з цієї мови, до судового перекладу може бути залучений не сертифікований перекладач. На думку науковця, така особа однозначно повинна бути повнолітньою та дієздатною [4].

На думку Н.В. Софійчук, перекладачем є спеціаліст, який володіє спеціальними знаннями з іноземної мови чи сурдоперекладу та є фахівцем у сфері лінгвістики [7, с. 21]. Слід зазначити, що на різних стадіях кримінального провадження перш, ніж запросити особу в якості перекладача, слід визначитися з мовою, якою володіє учасник провадження. Тому допустимими є ситуації, коли зробити це без допомоги спеціаліста в сфері мовознавства чи навіть мовознавчої експертизи важко.

Кримінально-процесуальне законодавство України не визначає чітких вимог, які пред'являються до перекладача. Відповідно до ч. 4 ст. 68 КПК України, перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи слідчий суддя або суд пересвідчуються в особі і компетентності перекладача, однак вказівки у законі щодо з'ясування компетентності перекладача немає. Тобто, це питання потребує доповнення й уточнення щодо професійних якостей перекладача [3].

Проте під час проведення узагальнення судової практики можна побачити випадки порушення судами зазначених вимог кримінального процесуального закону. Так, вироком Ялтинського міського суду Автономної Республіки Крим від 29 січня 2013 р. А. засуджено за ч. 2 ст. 15 та ч. 3 ст. 185 КК на 3 роки 6 місяців позбавлення волі. Ухвалою колегії суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Автономної Республіки Крим 02 квітня 2013 р. вирок суду щодо А. скасовано, а матеріали кримінального провадження повернуті суду першої інстанції на новий судовий розгляд.

Колегія суддів Апеляційного суду АРК мотивувала свою ухвалу тим, що судові провадження здійснено за відсутності захисника, участь якого є обов'язковою, оскільки обвинувачений не володіє державною мовою, не є громадянином України, суд

першої інстанції не звернув на ці обставини свою увагу та не забезпечив участь захисника у кримінальному провадженні.

Ухвалою колегії суддів Апеляційного суду Луганської області від 13 серпня 2013 р. у кримінальному провадженні за обвинуваченням М.Р. за ч. 1 ст. 304, ч. 3 ст. 185 КК за апеляційною скаргою засудженого М.Р. скасовано ухвалу Краснодонського міськрайонного суду Луганської області від 23 квітня 2013 р. про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням і призначено новий судовий розгляд із мотивів порушення права на захист. Апеляційний суд наголосив, що вимогами п. 4 ч. 2 ст. 52 КПК передбачено обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, з моменту встановлення цього факту. Засуджений М.Р. за національністю є циганом, має неповну середню освіту, фактично закінчив лише 1 клас школи та не володіє українською мовою.

Щоб більш детально проаналізувати це питання, потрібно розглянути досвід країн ЄС.

Згідно зі ст. 43 Кримінально-процесуального кодексу Литовської Республіки, «перекладач – особа, яка може здійснювати переклад потрібною мовою або надавати пояснення за допомогою спеціальної азбуки особам із порушеннями речових, зорових та акустичних здібностей під час проведення дізнання та слідства досудовими слідчими установами, прокурором, суддею досудового слідства та допомагає цим особам брати участь у судочинстві за встановленням цим Кодексом порядком» [2].

За п. 2 ст. 161 Кримінально-процесуального кодексу Естонії, перекладачем є особа, яка володіє професійною мовою або розуміє знаки німих і глухих [1].

Так, згідно з п. 2 § 125 Кримінального-процесуального кодексу Австрійської Республіки, перекладач визначається як «особа, яка на основі своїх особливих знань здатна здійснювати переклад із мови судочинства на іншу мову або перекладати з іншої мови на мову судочинства» [12]. У Законі «Про експертів та судових перекладачів» розрізняють усного перекладача (Dolmetscher) як мовного експерта, який перекладає усний текст із вихідної мови мовою перекладу, і письмового перекладача (Übersetzer) як мовного експерта, що перекладає усний текст з однієї мови іншою (§ 13 ЗЕСП) [10]. На відміну від України, в Австрійській Республіці функціонує інститут т. зв. судових перекладачів, діяльність яких регламентується вже згаданим Законом «Про експертів та судових перекладачів» від 1975 р. Всі судові перекладачі є членами Австрійського об'єднання присяжних та сертифікованих перекладачів (Österreichischer Verband der allgemeinbeeideten undgerichtlich zertifizierten Dolmetscher), що існує з 1920 р. як неполітичне об'єднання, головним завданням якого є сприяння професійним інтересам присяжних і сертифікованих перекладачів Австрії [12]. Підставами для внесення даних перекладача до реєстру є: професійні знання, повна дієздатність, надійність, постійне місце проживання в районі суду I інстанції,

в юрисдикції якого вноситься запис, чесність, знання правил поведінки в суді та досвід роботи для випускників спеціалізації «перекладач» – 2 роки, без наявності відповідного диплома – 5 років. Сертифікаційний екзамен приймає комісія у складі трьох спеціалістів: юриста – голови комісії, представника об'єднання присяжних і сертифікованих перекладачів та експерта-лінгвіста. Іспит складається із декількох частин, у яких перевіряють не лише мовну компетентність претендента, перекладацькі навички, техніки перекладацьких нотаток, а й фахові знання основ юриспруденції. Оплата за іспит становить 400 євро. У разі успішного складання іспиту перекладач офіційно складає присягу й отримує посвід-

чення у вигляді електронної картки, на якій зазначено прізвище, ім'я, дату складення присяги та робочі мови перекладача [11].

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна стверджувати, що в іноземному законодавстві значення поняття «перекладач» є розкритим. В Австрії більше приділено уваги питанню статусу перекладача.

Отже, сьогодні під впливом євроінтеграції потрібно внески зміни до кримінально-процесуального кодексу, вирішити питання поняття «перекладач», що дало б змогу зрозуміти, хто саме може бути перекладачем у кримінальному процесі. Також у перспективі було б доцільно використати досвід Австрійської Республіки для розвитку цього інституту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінально-процесуальний Кодекс Естонії від 12 лютого 2003 р. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122014009>.
2. Кримінально-процесуальний кодекс Литовської Республіки від 05 травня 2013 р. URL: [http://pravo.org.ua/files/_\(2\).pdf](http://pravo.org.ua/files/_(2).pdf).
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Кузик Т.М. Поняття та вимоги до особи перекладача у кримінальному процесі України. Київ: Університетські наукові записки, 2013. 342 с.
5. Назаров В.В., Омеляненко Г.М. Кримінальний процес України. Київ: Атіка, 2007. С. 128.
6. Рахунков Р.Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности по советскому праву. Москва: Юридическая литература, 1961 г. 277 с.
7. Софійчук Н.В. Производство следственных действий с участием иностранных граждан стран СНГ: автореф. дис. ... канд. юрид наук: 12.00.09. Иркутск, 2005. 30 с.
8. Щерба С.П. Переводчик в уголовном процессе. Москва: Экзамен, 2005. 416 с.
9. Юридичні терміни. Тлумачний словник / за ред. В.Г. Гончаренка. К.: Либідь, 2003.
10. Dokalik D., Weber M. Das Recht der Sachverständigen und Dolmetscher. SDG, GebAG und verfahrensrechtliche Vorschriften mit Materialien, Anmerkungen, Judikatur, Erlässen, Landesregeln und Empfehlungen. Wien: Linde, 2012. 254 с.
11. Kadric M. Dolmetschen bei Gericht. Erwartungen. Anforderungen. Kompetenzen. Wien: WUV, 2006. 260 с.
12. Österreichischer Verband der allgemein beeideten und gerichtlich zertifizierten Dolmetscher. URL: <http://www.gerichtsdolmetscher.at/>.